



Розвиток сільських та периферійних територій

етапу розвитку земельних відносин та земельної реформи в Україні є законодавчо-нормативне забезпечення та повноцінне формування ринку землі, без якого навряд чи можна сподіватися на позитивні зрушення в напрямку раціонального використання та охорони земельних ресурсів. Але починати формувати ринок необхідно з перетворення суспільної думки, з трансформації психологічно усталених поглядів на землю як на об'єкт товарно-грошових відносин. Селянину необхідно усвідомити, що земельний пай, який він не може повноцінно обробляти, з низки об'єктивних і суб'єктивних причин повинен мати ефективного землекористувача, що враховує у реалізації своїх цілей і суспільні інтереси.

Список літературних джерел:

1. Богіра М.С. Землекористування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект : монографія. Львів: Новий Світ – 2000, 2008. – 225 с.
2. Сохнич А.Я., Колодій П.П. Еколого-економічне управління землекористуванням: монографія. Львів: НВФ "Українські технології", 2005. – 170 с.
3. Сохнич А.Я., Колодій П.П. Державний контроль за використанням і охороною земель: навч. посіб. – Львів: НВФ "Українські технології", 2005. – 140 с.
4. Третяк А.М., Сохнич А.Я., Другак В.М., Смоленська Л.І., Третяк Р.А. Менеджмент у землевпорядкуванні монографія. Київ: ТОВ "ЦЗРУ", 2004. – 344 с.

Науковий керівник: **Ступень Р. М.**, д.е.н., доцент
Львівський національний аграрний університет

Кудлай В.Г., к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

СІЛЬСЬКА ПОСЕЛЕНСЬКА МЕРЕЖА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ТРЕНДИ, ПЕРСПЕКТИВНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

Анотація. Розкрито сучасні тенденції, характерні особливості сільської поселенської мережі України в умовах трансформаційних змін. Здійснено аналіз ключових факторів, які обумовлюють наявну ситуацію. Обґрунтовано перспективні вектори розвитку сільської поселенської мережі та об'єднаних територіальних громад (ОТГ) відповідно до євроінтеграційних пріоритетів та в контексті стратегії сталого розвитку сільської місцевості.

Ключові слова: сталий розвиток; сільська поселенська мережа; соціальна і інженерна інфраструктура; зайнятість сільського населення; сільський туризм; зелена енергетика.



Розвиток сільських та периферійних територій

Методика дослідження. Теоретична та методологічна основа наукового дослідження ґрунтується на діалектичному методі наукового пізнання, а також фундаментальних положеннях концепції сталого розвитку сільських територій. У роботі застосовані такі методи: монографічний – при проведенні аналізу стану сільської поселенської мережі; емпіричний – при здійсненні комплексної оцінки особливостей розвитку об'єкта дослідження; економіко-статистичний – для дослідження економічних показників; порівняльного аналізу – для визначення ключових проблемних аспектів та чинників, які впливають на депресивний стан соціальної та інженерної інфраструктури в сільській місцевості; абстрактно-логічний методи – при формулюванні узагальнень, обґрунтуванні висновків та рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу особливостей розвитку сільської поселенської мережі присвячені праці відомих науковців: О.В. Батанова, О.М. Бородіної, В.В. Борщевського, О.Г. Булавка, В.С. Дієсперова, М.Ф. Кропивка, Е.М. Лібанової, Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка, І.В. Прокопи, П.Т. Саблука, О.Г. Шпикуляка, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та ін. Проте, дане питання в контексті стратегії сталого розвитку сільської місцевості потребує подальшого вивчення і систематизації, що і стало предметом нашого наукового дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати сучасні тенденції й особливості функціонування сільської поселенської мережі України в умовах трансформаційних змін, дослідити ключові фактори, які обумовлюють наявну ситуацію, а також окреслити перспективні вектори розвитку сільської поселенської мережі та об'єднаних територіальних громад (ОТГ) відповідно до євроінтеграційних пріоритетів.

Виклад основних результатів дослідження. Відповідно до концепції “еволюції сільської місцевості” більшість населених пунктів сільської поселенської мережі України перебувають на середньоурбаністичній та пізньоурбаністичній стадіях розвитку. Ми підтримуємо думку авторів, які окреслюють характерні властивості таких стадій, як розшарування та стиснення аграрного простору, зростання концентрації виробництва сільськогосподарської продукції і населення у приміських районах. [2]

Результати наукових досліджень дають підставу стверджувати, що перманентні урбанізаційні процеси та адміністративно-територіальна реформа є трансформаційними чинниками, які впливають на просторові зрушення в аграрному виробництві та економічне і соціальне становище сільських мешканців. Сільська місцевість є ареалом проживання для 30% мешканців України, 70% території України – це землі сільськогосподарського виробництва. Сформулась тенденція до постійного зростання кількості дрібних сільських населених пунктів (до 49 осіб) і малих (50–99 осіб), проте переважає частка великих і середніх сіл. Ліва частина сільського населення сконцентрована у великих селах, які знаходяться поряд з



Розвиток сільських та периферійних територій

великими і середніми містами. Скорочення населення в сільських населених пунктах відбувається більш швидкими темпами порівняно з містами.

Якщо проводити регіональний зріз розташування сільських населених пунктів, то найвища концентрація їх спостерігається в західних областях України.

Результати наукових розвідок щодо питання економічного та соціального розвитку сільської поселенської мережі свідчить, що сукупні джерела і доходи сільських мешканців протягом останніх 10 років на 13 % менше порівняно з аналогічним показником міських мешканців, рівень заробітної плати в сільському господарстві на 30% менше порівняно з іншими видами економічної діяльності. Варто зазначити, що рівень доходів селян від підприємницької діяльності складає менше 6%, при цьому неформальна зайнятість складає майже 50%. Зменшення чисельності сільського населення, зниження народжуваності та зростання смертності, а також зростання міграції призвело до зниження зайнятості населення. Так, показник зайнятості сільського населення за підсумками 2018 року склав 61%, при цьому показник сезонності склав 9 %, що на 6 процентних пункти вище аналогічного показника в містах.

Ми підтримуємо науковий погляд авторів, які вважають доцільним застосування комплексного інтегрального підходу до розвитку села як соціально-територіальної підсистеми суспільства, що виконує низку найважливіших функцій, зокрема виробничу, демографічну, соціально-культурну, екологічну, рекреаційну.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 року, потребують нагального розв'язку такі проблеми: безробіття, трудова міграція селян та руйнування соціальної інфраструктури в сільській місцевості. Системні кризові явища та занепад сільських територій призводять до зниження рівня життя сільського населення, зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва, що загрожує продовольчій безпеці держави.[8]

В Концепції розвитку сільських територій, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року, основними чинниками, які обумовили кризовий економічний, соціальний та екологічний стан сільських територій визначено насамперед відсутність цілісної послідовної державної політики, спрямованої на комплексний розвиток сільських територій, в основі якої закладені потреби територіальних громад села, селища, а також недостатність обсягів державної фінансової підтримки існуючих програм, спрямованих на сільський розвиток. [9]

Результати наукових досліджень дають підставу стверджувати про наявність диспропорцій у розвитку соціальної та інженерної інфраструктури міст та населених пунктів сільської поселенської мережі не на користь останніх. Ґрунтуючись на результатах проведених досліджень на основі статистичної інформації Державної служби статистики України, потрібно зазначити, що 25% доріг



Розвиток сільських та периферійних територій

у сільській місцевості без твердого покриття, майже 25% населених пунктів в сільській місцевості без лікувальних закладів. Капітального ремонту потребують 20% лікарень, амбулаторій, фельдшерсько-акушерських пунктів, 14% будинків побуту, 18% відділень зв'язку, 20% дошкільних навчальних закладів і шкіл, 40% клубів і будинків культури, 20% бібліотек. Зростає кількість сіл, які мають застарілу спортивну інфраструктуру, закриваються дитячі та юнацькі спортивні школи. 25% сіл не забезпечені послугами зі збирання твердих побутових відходів. Відсутність у більшості сіл централізованого водовідведення та каналізаційного обладнання становить підвищену небезпеку для забруднення питної води і погіршує рекреаційні можливості сільських населених пунктів.

Отже, розв'язання економічних і соціальних проблем нерозривно пов'язане із розвитком екологічно гармонійного і конкурентоспроможного аграрного виробництва, а також всебічним розвитком несільськогосподарських видів діяльності в сільській місцевості. Розвиток кооперації у всіх сферах агробізнесу: виробничий, збутовий, технологічний, інформаційний, фінансовий та інших теж є міцним підґрунтям сталого розвитку сільської поселенської мережі. Не викликає жодних заперечень необхідність здійснення модернізації соціальної та інженерної інфраструктури сільських територій. Важливим вектором є розвиток «зеленої енергетики» та запровадження програм енергозбереження, які направлені на ефективне використання енергетичного природного потенціалу сільських територій.

Стабільне економічне зростання неможливе без активної державної підтримки малих і середніх підприємств у сільській місцевості, які є потужною базою для працевлаштування селян та отримання податкових надходжень до бюджету місцевих громад. Пріоритетним вектором є розвиток туризму, відродження традиційних народних промислів у сільській місцевості. Так, 2020 рік визначено роком розвитку туризму в регіонах та сільських територіях. За повідомленням Національної туристичної організації України сільський туризм сприятиме зменшенню деградації у сільській місцевості, стримає зростання урбанізації, призупинить внутрішню і зовнішню міграцію сільського населення, забезпечить стабільне джерело доходу для мешканців села.

Тому, враховуючи вищезазначені виклики і загрози, вважаємо за доцільне проведення подальших наукових розвідок у даному напрямку.

Список літературних джерел:

1. Барановський М. О. Сільські периферійні території України: особливості делімітації, сучасний стан, перспективи розвитку // Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України, 2013, Вип. 6(104). – С.102-111.
2. Барановський М.О. Пострадянська трансформація сільського простору в Україні: від поляризації до децентралізації // Часопис соціально-економічної географії випуск 23(2) С.23-29.



Розвиток сільських та периферійних територій

3. Богданов Д. С. Завдання сталого розвитку сільських територій //Агросвіт.- 2017.- № 7. – С.60-62
4. Гафурова О. В. Розвиток сільських територій за законодавством Європейського Союзу / О. В. Гафурова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2016. – Вип. 40 (1). – С. 118-121.
5. Грищенко І. М. Аналіз державної політики у сфері розвитку сільських територій. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1364>
6. Даниленко А.С., Крисанов Д.Ф. Аграрна економічна політика та сільський розвиток // Економіка та управління АПК.- 2018.-№ 1. - С.5-22.
7. Кареба М., Мхітарян Е. Забезпечення сталого розвитку сільських територій: реалії України та досвід країн Європейського Союзу //Регіональна економіка та управління. – 4 (17). – Жовтень 2017. – С.75-79.
8. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1212010%D1%80>
9. Концепції розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>
10. Куліш І. М. Державна політика розвитку сільських територій: світовий досвід для України // Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2014, Вип. 3(107). – С.395-407.
11. Малік М. Й. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації влади / М. Й. Малік, Л. В. Забуранна // Економіка АПК. – 2017. – № 7. – С. 5-14.
12. Онегіна В. М. Державно-приватне партнерство та розвиток сільських територій в Україні / В. М. Онегіна, Л. А. Батюк // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 2. – С. 64-71.
13. Оцінювання трансформаційних тенденцій на ринку праці в сільській місцевості / Півторак А.А. // Економіка АПК. - 2019. - № 5 - С. 94
14. Павлов О. І. Ідентифікація сільських територій України як периферійних: теорія та практика //Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2013, Вип. 6(104). – С.20-27.
15. Праця України у 2017 році : Стат. збірник / Відп. за випуск І. В. Сенік. Державна служба статистики України. Київ : ТОВ Вид-во “Август Трейд”, 2018. 283 с.
16. Рябоконь В.П. Формування стійкої сільської поселенської мережі та об'єднаних територіальних громад / Рябоконь В.П. // Економіка АПК. - 2019. - № 2.- С. 6-18.